

Verlag Conferentie Landelijke Vereniging van Taalspecialisten 8 december 2023 .

Ebelien Nieman en Moniek Sanders, bestuursleden Vereniging van Taalspecialisten.

Inleiding door Tjalling Brouwer

De nieuwe kerndoelen gaan over het WAT, niet over het HOE. Op deze conferentie willen we naast het WAT ook nadenken over het HOE. HOE kunnen we zorgen dat de kerndoelen Nederlands (mede) een impuls geven aan de verbetering van het taalonderwijs, zodat 'leerlingen succesvol kunnen participeren in geletterde, meertalige en pluriforme samenleving.' (bron: *Startnotitie Kerndoelen Nederlands, zie bijlage*)

Uiteraard zullen we dit koppelen aan onze rol als taalspecialisten. HOE kunnen wij er aan bijdragen dat het taalonderwijs een verbeteringsslag gaat maken waarin de taalcompetenties van leerling optimaal tot uiting kunnen komen.

Tjalling geeft aan dat de nieuwe kerndoelen ten opzichte van de kerndoelen van 2006 meer uitgaan van geïntegreerd mondeling en schriftelijk taalgebruik. Hij geeft de tip om de startnotitie van SLO naast de conceptkerndoelen door te nemen. Hij acht deze startnotitie zeer lezenswaardig. Ook uit hij zijn zorg omtrent de PISA-resultaten* en geeft aan dat het niet alleen om lezen gaat maar dat ook de schrijfvaardigheid (stellen) van leerlingen zorgelijk is. Uit onderzoek weten we dat als je onderwijs in het lezen en het schrijven van teksten in samenhang aanbiedt, dit zowel positief uitwerkt voor het lezen als het schrijven.

Presentatie kerndoelen: Joanneke Prenger en Jocelijne Pleumeekers

Jocelijne werkt ruim anderhalf jaar bij SLO. Ze is ook docent Nederlands op een VSO-school. Zie de presentatie op deze site. In grote lijnen geeft ze het volgende aan.

Redenen voor het maken van de nieuwe kerndoelen zijn:

- De Kerndoelen van 2006 zijn breed geformuleerd en lastig voor de onderwijsgevenden. De onderwijsgevenden leunen derhalve vaak heel sterk op methodes. Als onderwijsgevende vertrouw je erop dat deze dekkend zijn voor de kerndoelen. De vraag is of dit altijd zo is.
- De Doorlopende leerlijnen zijn niet op orde.
- Referentiekaders en kerndoelen sluiten niet goed aan.

SLO kreeg derhalve de werkopdracht met een aantal kwaliteitscriteria waaronder kansengelijkheid (gelijkwaardige kansen). Nieuw is bijvoorbeeld dat er functionele kerndoelen geformuleerd worden voor V(S)O en er voor het Caribisch gebied ook kerndoelen worden geformuleerd. In het onderstaande worden enkele belangrijke *aspecten* over de conceptkerndoelen aangegeven n.a.v. de presentatie van Joanneke en Jocelijne.

Ambitieuze en betekenisvolle curriculum.

Van belang is dat er meer kennis in het onderwijs komt. Daarbij moet duidelijk worden wat de leerlingen moeten kennen en kunnen. Ook moet het taalonderwijs betekenisvol zijn. En moet helder zijn wat aan de school is om uit te voeren. Iedereen gaat taal- en rekenvaardig het onderwijs uit!

De conceptkerndoelen die er nu liggen en waarbij diverse organisaties betrokken zijn (waaronder de Vereniging van Taalspecialisten) legt het SLO voor aan de onderwijspraktijk. Het gaat om iets nieuws en bezien moet worden wat er nodig is dat leerkrachten dit adequaat kunnen uitvoeren.

Joanneke geeft aan dat er ook met de educatieve uitgeverijen is gesproken. De uitgeverijen hopen, voor zover hun methodes nog niet voldoen aan de nieuwe kerndoelen, vanaf 2026 de nodige materialen op de markt te hebben gebracht. Dan zullen de nieuwe kerndoelen verplicht zijn.

*Het internationale trendonderzoek PISA (*Programme for International Student Assessment*), waarbij onderzoekers van de Organisatie voor Economische Samenwerking in Ontwikkeling (OESO) elke drie of vier jaar de vaardigheden van 15-jarigen wereldwijd meten.

Het SLO maakt de doelen en vervolgens gaat het om de didactiek, aanpakken, monitoring en toetsing. Er vindt ook een BUG-analyse plaats (beoogd, uitgevoerd en gerealiseerd) middels domeinpeilingen. Maar eerst dus kijken naar wat wij willen dat leerlingen bereiken. Daarna vindt de vertaling naar leerlijnen en methodes plaats.

Aan de zaal wordt gevraagd waaraan gedacht wordt bij betekenisvol onderwijs. (Via mentimeter). Bij de aanwezigen scoren termen 'samenhang' en 'thematisch' hoog.

In de conceptkerndoelen gaat het om beheersingsdoelen en aanbodsdoelen: Hierin wordt beschreven wat we willen zien als kinderen iets beheersen. De beschrijving van de doelen gebeurt middels een doelzin. Daarin wordt beschreven wat je ziet (en niet wat een leerling doet). Er is sprake van handelingswerkwoorden. Ook is van belang te weten dat het kerndoel bestaat uit een zin met 5 bullets (wettelijk doel).

Ter introductie wordt het kerndoel ingeleid met een karakteristiek met daarin kernelementen van het doel. De kerndoelen komen voort uit de inzichten die de afgelopen jaren in het onderwijs zijn opgedaan. Deze zijn dus als het goed is passender bij de onderwijspraktijk. Het gaat om 21 kerndoelen. Op de website van SLO kun je een themapagina vinden met doorkijkjes.

Domein Communicatie

Nieuw is het subdomein Interactie (onderdeel van het domein communicatie). Het gaat om doelgerichte gesprekken voeren en gesprekken voeren om te leren. Rijke gesprekken voeren in de leergebieden! Dit is heel mooi te integreren.

De vraag wordt gesteld waarom technisch lezen niet is opgenomen in de kerndoelen. Zo'n belangrijk doel zou toch opgenomen dienen te worden (José Schraven). Joanneke geeft aan dat technisch lezen een voorwaarde is om te komen tot kerndoel 3: begrip van teksten. De kerndoelen laten zien wat we van leerlingen verwachten te zien eind groep 8. De route naar beheersing wordt nog aangegeven in de leerlijn. Het technisch lezen staat niet op zich. José Schraven vindt lezen, spellen en grammatica er te onduidelijk in staan. Joanneke geeft aan dat spellen en grammatica opgenomen is in kerndoel 13. In deze kerndoelen is meer aandacht voor de productieve vaardigheden, zoals schrijven om te leren (kerndoel 6), maar ook krijgt het onderzoeken en verwerken van bronnen aparte aandacht (kerndoel 7 en 8). Er komt nog een handreiking 'Rijke interactie in de klas'. (januari 2024)

Domein Taal

Om een soepele overgang van PO naar VO te bewerkstelligen is het gebruik van dezelfde termen belangrijk. Het gaat hier om twee subdomeinen: 'Taal als systeem' (bewust andere term dan de term 'taalbeschouwing' omdat die term al een bepaalde connotatie heeft) en 'Taal en individu en maatschappij'. Bij de laatste gaat het er ook om dat een ieder een talige identiteit heeft. Wat betreft taal als systeem is van belang dat het traditionele grammatica onderwijs met weinig transfer meer betekenisvol wordt. Er is een relatie tussen vorm, betekenis en functie.

Meertaligheid

Random meertaligheid is een handreiking beschikbaar op de website van het SLO. Staat nog niet in de wet! Je leert te reflecteren op wat taal betekent voor jou. Ook het kritisch lezen met begrip hoort daarbij.

Literatuur

De kerndoelen van het domein literatuur hopen een prikkel te geven om anders met teksten en boeken in de klas om te gaan. Geen losse lesjes, maar betekenisvolle activiteiten. Kennis over teksten is bijvoorbeeld nodig om teksten te kunnen schrijven of lezen.

In 2024 worden de conceptkerndoelen beproefd. Vanaf 2026-2027 worden scholen eraan gehouden. Op 1 juni 2024 wordt een definitieve set kerndoelen aangeboden aan de minister .

Presentatie Yra van Dijk

Introductie door Tjalling van Yra van Dijk. Yra maakt deel uit van de kennistafel Effectiefonderwijs in begrijpend lezen. Tjalling verwijst naar het artikel dat Yra samen met Marie-José Klaver heeft geschreven voor het tijdschrift TAAL (oktober 2023): Gemiste kansen en blinde vlekken: Drie adviezen voor taal bij wereldoriëntatie.

Zie ook de PP van Yra op deze site. In het onderstaande lees je een samenvatting van hetgeen Yra verteld heeft.

Yra geeft aan dat denken en redeneren meer in de conceptkerndoelen zou moeten terugkomen. Dit is cruciaal en is wel opgenomen bij wiskunde maar niet bij taal. De lezende mens heeft kennis. Hoe minder je leest, hoe minder kennis je hebt. Lezen loont. Ook weten we dat onbegeleid vrij lezen niet veel toevoegt. Daar is evidentie voor. Er moet beter gevolgd worden wat leerlingen lezen. Passen de boeken die leerlingen lezen wel bij het niveau van leerlingen? Goed om te kijken naar de functie en betekenis van lezen. Zoek bijvoorbeeld naar mogelijkheden om de vormen van taal te integreren met zaakvakken. (zie ook het boek van Martin Bootsma en Eva Naaijkens). Ook belangrijk is de lat hoog te leggen en goede boeken te kiezen. Liever de koning van Katoren (Jan Terlouw) lezen dan de Boomhut boeken. Let op wat de Bieb op School aan boeken de school inbrengt. De leerlingen hebben hulp nodig bij het kiezen en lezen van boeken. Een hele generatie vanaf groep 1 op een hoger plan brengen is echt nodig. Er is veel te leren van het artikel: Vijftien lessen die we kunnen leren van kleurrijke scholen. En nog een tip: Begin een leesclub met leraren.

Analyse van zaakvakmethodes

De zaakvakmethoden hebben jarenlang teksten vereenvoudigd. Er worden korte zinnen gebruikt, geen verbindingswoorden, geen abstracte woorden, geen functiewoorden. De teksten zijn verarmd. Dus belangrijk is dat rijke teksten worden aangeboden en gelezen die het denken stimuleren. Denken is nl. leuk! Ook op de opleidingen/PABO's zou hier veel aandacht voor moeten zijn. Mooie taal maakt het lezen leuk. In de zaakvakken zou je ook talige doelen kunnen stellen. Wat staat hier, kun je parafaseren wat de tekst inhoudt. Leer leerlingen redeneren en beargumenteren (van DAT naar CAT)

Yra geeft aan dat haar PP gedeeld wordt en dat hierin allerlei bronnen staan. Er staat ook een matrix in met communicatieve doelen uitgezet tegen de inhoudelijke doelen.

Ze voegt nog enige opmerkingen over literatuur toe aan einde van haar verhaal. In literatuur ontdek je bijzonder woordkeuzes, grappige metaforen, ambivalente waarheden. Inhoud is niet één op één herkenbaar, want daar leer je niets van. Dit is ook het verschil met lectuur. In literatuur is bijvoorbeeld

sprake van een tijdelijke omkering van gevestigde waarden, conventies en normen: afwezige ouders, een grote autonomie van de kinderen, tijd en plaats niet realistisch (Denk aan: Films die nergens draaien, Koning van Katoren, Lampje). Bepaalde verhaalmotieven (elementen die vaker terugkomen) maken dat je een boek beter kunt interpreteren.

Forumdiscussie

De volgende mensen nemen deel aan het forum zij hebben zich voorbereid aan de hand van enkele vragen en stellingen:

- Dortie Mijs (onderwijsinspecteur en taalspecialist), is sinds anderhalf jaar werkzaam bij inspectie.
- Linda Moonen (lid van het kerndoelenteam van het SLO) was leraar basisonderwijs, is redactielid van de website rijke teksten en is lerarenopleider in Helmond
- Rebekka Bersee (kwaliteitscoördinator op het Mozaïek in Arnhem).

Algemene reacties van de deelnemers op de conceptkerndoelen: Wat is je opgevallen, wat springt er voor jou uit.

Rebecca:

De overstijgende kerndoelen vindt ze positief. Ook de verbinding met de zaakvakken en kennis van de wereld vindt ze van grote waarde. Ze heeft moeite met de term leesplezier, zou het eerder een leescultuur noemen.

Dortie:

Wordt blij van de kerndoelen over literatuur. Het werken met rijke teksten is zo nodig. Dit kwam al wel terug in de referentieniveaus maar niet in de kerndoelen, dus heel goed dat dit nu wel is opgenomen.. In de referentieniveaus stonden al literaire teksten en dat zag je niet terug in de kerndoelen. Blij dat dat nu wel zo is. Het is nog zoeken hoe om te gaan met de eerste twee kerndoelen (aanbodsdoelen)

Inspectie is nu bezig met nieuwe kader, en de basisvaardigheden. Collega Albert Rouschop en Dortie Meis gaan daar wat taal betreft ook de collega's binnen de inspectie op trainen, binnen OPO Basisvaardigheden.

Opmerking Mia Versteegen : Ve leerkrachten zitten zo vast aan de methodes. Als deze kerndoelen onvoldoende in de methodes zitten, dan wordt het ook te weinig gedaan. Om goede keuzes in methodes te kunnen maken, is kennis nodig. Dat ontbreekt bij een deel van de onderwijsgevenden. Er worden regelmatig verkeerde keuzes gemaakt.

Ook wordt aangegeven dat er zorgen zijn over het kennisniveau van de PABO 's. Paul van den Broek geeft aan dat de leerkrachten veel meer de regisseur moeten zijn van hun eigen onderwijs. Ook is het nodig te weten als team/school wat je populatie is, het kan ook niet volledig aan de individuele leerkracht liggen. Wel moet men de mentale ruimte hebben om op een afstand te kunnen kijken. Wellicht zijn de methodes ook te voorschrijvend.

Inspectie en SLO gaan ook nadenken over het curriculum bewustzijn. Wat moeten mensen weten om de juiste keuzes te maken, op de langere termijn. Daar worden ook de PABO' s bij betrokken. De nieuwe lichten PABO-studenten zal de nieuwe kerndoelen moeten gaan invoeren, daar moet dus nu aandacht voor zijn op de PABO 's. Van verschillende kanten moeten we nu dus aandacht vragen voor

de nieuwe kerndoelen, inspectie, PABO 's, taaladviseurs. Je zou meer aandacht moeten hebben waarom doe je wat je doet en hoe doe je dat.

Linda: is ook heel blij met de kerndoelen over literatuur. Mooi dat er aandacht is voor de expressieve functie en conceptualiserende functie van taal.

Stelling: er is voldoende aandacht voor meertaligheid in de kerndoelen.

Dortie: ja, kerndoel 2, kerndoel 15. Linda is het ermee eens. Ook talige varianten komen terug. Vindt ook dat kinderen die zelf standaard Nederlands spreken ook moeten weten dat er meerdere talen worden gesproken.

Rebecca: Kennisnemen van verschillende talen zoals ook thuistaal, straattaal. In communicatie en interactie zijn er verschillende vormen van taalgebruik. Wat moet je thuis wel zeggen, en niet op school. Meertaligheid in de school, hoe dan? Thuistalen accepteren, en het kan je helpen bij het leren van de Nederlandse taal.

Ook is het van belang dat levenslangleren het uitgangspunt is. Je kunt niet alles op de PABO aanbieden, sommige dingen moeten de onderwijsgevenden ook leren als ze op een school aan het werk zijn.

Hoe leren we leraren zelf keuzes te maken? Door te leren vanuit doelen te denken. Kennis (o.a. van de kerndoelen/ leerlijnen) is nodig om de juiste keuzes te maken.

Methodes geven rust in het hoofd. Je kunt ook niet van onderwijsgevenden verwachten dat ze 6 keer per dag allerlei in lessen uit methodes aanpassen of zelf lessen gaan bedenken.

Joanneke: we zijn nu bezig met de leerstoflijnen. Het is wel de bedoeling dat die klaar zijn op moment dat de kerndoelen verplicht worden.

Vraag van Joanneke aan de deelnemers: Hoe moeten de leerstoflijnen er uit zien, zodat je er goed gebruik van kunt maken? Je wilt het ook niet landelijk dichttimmeren. Alle type scholen moeten ermee uit de voeten kunnen. Als je er een idee over hebt, laat het Joanneke vooral weten!

Stelling: De conceptkerndoelen hoeven niet aangepast te worden. Ze kunnen direct vastgesteld worden.

Opmerkingen: Bij kerndoelen hoort ook een contextaanduiding, die traditionele les- en oefenvormen uitsluit. Want ook bij die doelen moeten de kinderen centraal staan. Want hun leesprocessen zijn niet gelijk en niet gelijktijdig.

Ook zou aangevuld moeten worden dat het vooral gaat om concentrische doelen.

Er wordt door José Schraven aangegeven dat er aparte kerndoelen technisch lezen, spelling, grammatica nodig zijn. Voorafgaand aan 3 t/m 9, dat moet eerst op orde zijn. Het gaat om een basisvaardigheid.

Conclusie: dit moet uitgewerkt worden in de leerstoflijnen. Daarbij is het belangrijk om het veld te betrekken.

Tip van Joanneke: Kijk eens naar de inkijkjes van taalverzorging. Er moet wel aandacht voor grammatica zijn, maar niet betekenisloos!

Gaat ons het lukken, integratie van vakken, als 20 kerndoelen Nederlands zijn en maar 3 doelen WO?
Joanneke: dat gaat dus niet, hier zijn we al mee bezig.

Wat vinden jullie van die 30% vrije ruimte? De 30% vrije ruimte is bedoeld voor specifieke doelgroepen.

Wat doen we met het referentiekader Taal?

Rebecca: de verwachtingen moeten omhoog! Het referentiekader zou moeten aansluiten bij de kerndoelen en ambitieuzer geformuleerd moeten worden.

Inspanningsverplichting in de kerndoelen; opbrengstverplichting in het referentiekader.

SLO: er wordt nu een advies geschreven m.b.t. de referentieniveaus, dat van de zomer naar het ministerie toe gaat.

Het zit ook in de vraagstelling, wat toetsen we nu eigenlijk. Bijv. Pisa toetst open vragen, complexe denkvaardigheden, die toetsen wij helemaal niet op die manier.

Conclusies en aanbevelingen:

De kerndoelen zijn voor ons taalspecialisten een steun in de rug. Het is voor ons inhoudelijk geen verrassing, de inhoud van de kerndoelen past goed bij waar wij al jaren mee bezig zijn als Vereniging van Taalspecialisten en waar wij ook al verschillende studiedagen aan gewijd hebben (Taal in Samenhang, Begrijpend lezen...). Van belang is dat ook de PABO 's hun rol pakken in deze. En ook de inspectie heeft een rol als het gaat om de kerndoelen. Naast de standaard basisvaardigheden (OPO) is het goed dat inspectie de nieuwe kerndoelen onder de aandacht brengt.

Wat kunnen wij als taalspecialisten doen?

1. Als taalspecialist kunnen we de kerndoelen onder de aandacht brengen op de scholen, net als het SLO en ook onderwijsinspectie vanaf nu. Iedere keer als je op school bent de kerndoelen noemen.
Voorbeeld: Als taalspecialist in een taalvisietraject kerndoelen bespreken.
2. Leerkrachten inzicht bieden wat onder de doelen ligt. Wat doe je waarom en waartoe?
3. Leerkrachten weer meer autonomie geven zodat hij/zij keuzes maakt.
4. Meer doelgericht onderwijzen (als eerste stap) i.p.v. wat de methode voorschrijft en activiteiten. Ook doelen per leerling leren benoemen.
5. **Terloops** de kerndoelen noemen.
6. Inspelen op de actualiteit van de kinderen.
7. Zelf boeken lezen en uitdragen.
8. Stimuleren samenwerken, met elkaar in gesprek gaan.
9. Uitdragen van de leerlijnen
10. Pabo: brandbrief?

Mededeling Joanneke vanuit SLO:

Er komt een teamgids Taal, vanuit het SLO. Is vanaf januari te downloaden. Hier kan een team zelf mee aan slag rond de visie op taalonderwijs van de school.

Ledenmoment

Dolf Janson laat de aanwezigen zijn beide websites zien en de boeken die hij geschreven heeft, liggen ter inzage. Je kunt je op zijn maandelijkse nieuwsbrief abonneren.

Volgende conferentie: 28 juni 2024.